

Анна Багряна
Етимологія крові
Роман
Видання друге (змінене й
доповнене)

*перейдеш битий шлях убрід
і залишиш тінь
потойбіч
всупереч
забобонам
я зупинене серце до ніг жбурляю
тобі
як собаці жбурляють
шматок від крові солоний*

*обома руками
схопи і не відпускай
як невічний свій день
як останній свій шанс
як жінку
над прозорістю часу
прозрієш хоч ти
нехай
бодай на одну хвилинку*

*перейдеш — іще б пак -
найрозбитіший в небі шлях*

*найжертівнішу зірку пригорнеш
до моїх вікон
я кричатиму
так
як кричить від болю земля
вивергаючи чоловіка*

*перейдуть і ті інші
але ж вони крадькома
не покажуть облич
їхні очі змішаються з пилом*

*у розгорненій книзі
стількох сторінок нема
на тутешній землі
такі
глибокі могили*

[фрагменти мого життя] Страхолісся

Майже щоночі мені сняться однаково химерні сни — зі знайомими обличчями та іменами. З весільними квітами та кров'ю землі. З обрієм, до якого можна дійти. Від таких сновидінь притлумлюється дійсність, адже вони видаються реальнішими за саме життя...

Я народилася 26 квітня 1978 року в містечку Іванкові, за вісімдесят кілометрів від Києва.

Спершу ми з батьками мешкали у Страхоліссі. Біля моря. Велике, таємниче і страшне — Київське море. Але я любила його, хоча б за те, що воно у нашому селі. Влітку ми в ньому купалися. Взимку, коли замерзала вода, каталися на ковзанах та санчатах.

Коли мені виповнилося сім років, я отримала в дарунок від мами величезний набір фломастерів. До малювання ніколи не мала охоти. Проте, фломастери годилися мені в іншій, вельми цікавій, справі. За допомогою того модного (на той час) канцелярського приладдя можна було сміливо передавати усілякі знайомі і незнайомі слова. Багато слів. Різнобарвних, яскравих. Світлих і темних. Писала їх на папері, шпалерах, тюлі, паркані... Моїй радості не було меж. Це нагадувало чари: літери, які самі по собі не мають жодного значення, складаються в ряд і починають раптом щось означати. І ти можеш передавати літерами все, про що думаєш. Або чого не можеш вимовити вголос.

Того ж самого року в моєму житті сталося ще декілька важливих подій.

Влітку батьки повезли мене до Криму — на Чорне море. І саме там я пережила своє перше дитяче розчарування. Адже виявилось, що вода у

справжньому морі — завжди солона і важка. А хвилі — великі і шумні. Справжнє море — воно пахне дельфінами і казковими мушлями, воно завжди — без *того* берега. Я довго плакала, коли дізналася, що моє рідне Київське море — рукотворне, тобто це взагалі ніяке не море, просто так називається. Почала потай ненавидіти його...

Восени я пішла до страхоліської школи.

Після занять бігала до лісу. Ліс, на відміну від моря, був справжнім. Мама завжди лаяла мене за те, що я не заходжу після школи додому й не перевдягаюся. Майже кожного вечора вона мусила відпорювати від форми бруднющі (чорнило з чорноземом) манжети і пришивати нові. При тому торочила, що ніколи більше не пустить мене до лісу. Але величезна торба, наповнена пахучими грибами таки пом'якшувала дещо неньчині суворі вердикти, і наступного дня, після школи, я повторювала свої лісові подвиги. Зі мною завжди були три вірні подружки — Сонька, Віка і Санька. Іноді за нами валасалися хвостиками інші однокласники, а я не любила, коли у лісі було надто гамірно.

Третину назбираного добра завжди відносила бабі Галі, маминій мамі, яка жила через десять хат по нашій вулиці. І доки не зачинало смеркати, я слухала її оповідки про життя, про ліс, про Страхолісся, про те, як робили Київське море і

заливали цілі довколишні села — з хатами, церквами, школами і цвинтарями... Я уявляла все це, і мені ставало моторошно. Я ще більше ненавиділа наше море — море штучне, море-вбивцю.

Бабуся Галя народилася у Страхоліссі і, хоч не вешталася ніколи по чужих світах, проте багато всього пережила й набачилася. Глибокі брижики по всьому обличчі. Я ще тоді, видивляючись на ті брижики, думала: «Старість — страшна, не хочу бути старою».

Мій дід, чоловік баби Галі, помер за одинадцять років до мого народження. «Був дуже працьовитим і... ніжним», — розказувала баба. Шкода, що не дочекався мене. Думаю, з ним мені було б веселіше.

Багато чого розповідала стара про себе і про діда. Про мою маму і маминих старших сестер, тітку Ольгу та тітку Катерину. Та ніколи — про своїх батьків, сестру і брата. Я знала, що всі вони вже давно лежать у землі і що баба не хоче про них згадувати. Але так хотілося уявити, якими були оті мої далекі предки: про що думали, що їли-пили, як сварилися, як любили і ненавиділи одне одного. Чи так само — як ми?..

Бабця Галя була майстринею вишивки. Колись до неї приходили на навчання дівчата з інших сіл, приїздили навіть із Фастова і Трипілля.

Але вона мріяла передати все своє вміння мені — кровній і прямій спадкоємиці. Тільки нічого з того не вийшло. Надто вже непосидючою я виявилася для такого нудного заняття. Мене цікавили лише літери, з яких народжуються слова, ліс і вечірні гульбища на нашій вулиці.

— Ликерка, — іноді казала на мене бабця і якось скрушно при тому хитала головою.

Я вже знала: Ликеркою звали її молодшу сестру, але чим саме могла нагадувати оту Ликерку, годі було збагнути. Бабця вперто відмовлялася говорити про це.

«Ну і не треба, — думала собі, ображена, — захочу — сама про все якось довідаюся».

У ліс, якщо вже казати по правді, я ходила не заради грибів. Просто любила слухати ліс. Там, у ньому, було для мене багато таємниць. Іноді навіть навмисне відставала від Соні, Віки і Сані, ніби загубила їх.

— Ярко-о-о-о! — гукали і замовкали, а я собі потай блукала поміж дерев.

Кілька разів, на одному і тому ж місці, чула: кричить якась жінка — так, як можуть кричати лише від пекельного болю або у передсмертних судомах. Ставало страшно, аж дибки здіймалося волосся. Але мене знову і знову тягнуло до того місця, до того крику — незбагненим зв'язком інтуїтивно вгадуваної спорідненості. Мені ніхто

нічого не говорив. Я знала лише те, що відчувала сама. І мовчала. Бо це було МОЄ, сокровенне.

Того ж самого року, в січні, по різдвяних святах, бабця Галя померла. Ми з мамою довго не могли відійти від цього тяжкого горя. Поховали стару на сільському цвинтарі поруч з іншими нашими родичами, серед яких, проте, не було ані її батька, ані матері. Ані сестри Ликерки. Ми так і не дізналися про них нічого. Таємницю нашого роду закопали глибоко в землю чужі й п'яні дядьки.

Наступного року, саме на мій день народження, сталася аварія на ЧАЕС і, хоч наше село не потрапило до надміру враженої радіацією території, ми з батьками все одно виїхали звідти. До столиці. Хтось із батькових знайомих нам посприям у тому. Але я не мала ані найменшого бажання кудись їхати. Усе, що залишала, було МОЇМ, тобто єдиним справжнім для мене. Пригадую, навіть плакала, коли прощалася зі страхоліською хатою — але не так від реально усвідомленої втрати, як більше — перед невідомістю. Плакала з таким театральним драматизмом, що у рідних це викликало лише сміх. Вони сміялися з мене, а в очах був сум.

— Ярослав, не плач, — казали, — будемо навідуватися вряди-годи, це ж не зона.

Хтось чогось не міг второпати. А я тоді розуміла лише одне: ми залишаємо могили своїх

предків. Тепер вони будуть без нас. Це все, що я тоді годна була зрозуміти. У тому смішному віці, коли випадають молочні зуби і з'являється нав'язливе бажання якомога швидше стати дорослою.

Отже, ми переїхали до столиці.

Того ж року тато знайшов собі іншу жінку і пішов жити до неї. Він і раніше бахурував, тільки мама не зважала на те раніше — завжди ж повертався додому. Цього разу подався з кінцями. А ми з мамою залишилися удвох. У нашій невеличкій двокімнатній квартирці. В панельній дев'ятиповерхівці з ліфтом та сміттєпроводом.

[хроніки чужих життів] **Київське Полісся. Горностайполь**

Ганя

Коли Гані виповнилося сім років, мама подарувала їй золоті кульчики-півмісяці. Вуха проколювали без голки, підточеними шпичками кульчиків, змоченими в горілці. Ганя навіть не зойкнула. Було страшно боляче, але терплячість впереміж із почуттям сорому (невже я така слабачка?) перемогла. Аж світилася вся від радості — нарешті стала дорослою.

Ганя не знала, що напередодні її свята мати з батьком зчепилися були — ледь не до скандалу. Просто Василь дуже спротивився Степанидиній думці щодо такого дорогого подарунка.

— Ми ж не багаті якісь, щоб розкидатися на цяцьки. Не панночка, обійдеться. Нема чого змалку привчати до розкошів.

Але Степанида не здавалася і вперто наступала на чоловіка. Їхня донечка мусить бути найкращою дівчинкою в Горностайполі. Яка ж це розкіш? Золоті півмісяці лише оберігатимуть Ганю від злої сили, від зурочень заздрісних односельчан. Та й голівка у неї не болітиме ніколи — бо золото ж.

Ні, у неї в родині не було забобонних, зовсім. Щонеділі з батьками ходила до церкви — але більше ходили про людське око. А чи по-справжньому вірили в Бога — Степанида не знала. Вона хотіла, аби Бог був, проте не могла уявити, яким повинен бути той Бог. Якщо він живе на небі, то чому ж ховається від людей? От сонце ж, наприклад, можна побачити. І місяць, і зорі — вночі. А Бог у цей час де? Отож. Коли не бачиш — важко вірити.

Василь зрозумів, що у війні з жінкою йому не перемогти ніяк. Та й мусить же хтось бути мудрішим. Погодився таки. Щоправда, коли довелося вести корову на ярмарок, довго стояв біля

хвіртки, не торкаючись клямки, все вагався: відчиняти чи ні. Важко було залишатися без такої щедрої годувальниці, якою була Мілька. А та дивилася на нього — ніби людськими очима — ніби ось-ось заплаче і скаже: «Не продавай мене, ще згоджуся». Як у казках, де говорять звірі. Але Мілька мовчала. Навіть не мукнула за всю дорогу, що тягнулася до ярмарку.

Василь

Василь Босенко сам був нетутешній. Із Ржищева.

Батько його, Гаврило Петрович, служив дрібним чиновником. Красивим був чоловіком. Жодна жінка не оминала поглядом. Та й він рідко коли оминав спокусу в спідниці, але й рідко — самим лише поглядом. З дружиною пощастило — була неревнива. Єлизаветою звали, казали всі на неї — Ліжбета. Мала добру вдачу, лагідна і хазяйновита. Але найголовніше — мовчазна і терпляча. До ранку, було, чекає чоловіка, але нічого не скаже, коли той прийде вранці, не запитає, де був, не дорікне, лише мовчки від дверей повернеться, коли кроки його вчує, утре сльози насухо, а тоді зустрічає Гаврила привітно, наче той і не вештався бозна-де цілу ніч. Раділа мовчки, що повертався до неї. І сумувала мовчки, що йшов...

від неї. Горда була жінка Ліжбета. А ще чоловіка свого дуже любила, а тому прощала все.

Але одного разу не повернувся Гаврило. Заплескали недобрі сусідські язики: дівку собі молоду знайшов десь під самим Києвом, до неї втік. А разом у Київ на службу влаштувався, у якусь канцелярію взяли його.

Василеві тоді було одинадцять років. У школу ходив, але довелося йому ту школу покинути. Із Ржищева Ліжбета з Василем переїхали до своїх родичів — на Київське Полісся. Не могла більше нещасна жінка витримувати отих насміхань: з молодю дівкою від неї чоловік утік... Краще не згадувати, як пережила все це!

Оселилися в Горностайполі, у маленькій хатинці-мазанці, що вже аж розвалювалася від часу. Ліжбета мала дуже гарний голос. Взяв її отець Іван до церковної півчої. Коли відправи були, свята чи поминальні дні — співала у хорі, на життя заробляла, щоб себе і сина прогодувати. Усі думали у селі, що вдова. Жаліли. Часом та жалість їй допікала.

«Краще б і справді вдовою була», — міркувала потай.

Василь вродою в батька вдався, як підріс до парубка. Красень такий самий. Уже й на цього дівки заглядатися почали. Ще як молодшим був, любив з мамою до церкви ходити. Там із дяком

Миколою стоваришувався, на десять років старшим від нього. Микола був дуже розумним чоловіком, але й простим — було про що, окрім Святого Письма, поговорити. Навіть на рибу ходили разом. Так і дружба зав'язалася міцна між ними. Не на один рік.

— Слухай, Василечку, — якось сказав Микола, — ти вже здоровий дядько, мусиш сам гроші заробляти, ще й думати, як прогодувати матір. Хочу тобі щось запропонувати. У нас у селі трунаря немає. Коли помирає хто, ми з Дитяток кличемо або й з інших сіл. А люди ж не вічні, одні відходять, інші народжуються — така Божа воля. Що вдієш. У Горностайполі був колись один добрий майстер, але сам помер років зо три тому. Відтоді ніхто за таку справу братися не хотів. Чомусь боялися. От якби ти подумав...

— Та тут страшного нема нічого, — відповів Василь, — тільки ж не вчив мене ніхто, от у чому біда. Який з мене майстер, коли не знаю навіть, як дошку витесати?

— Навчишся, ти хлопець здібний, руки на місці. Погоджуйся, я сам тебе відведу в Дитятки. Тиждень-два у Прокопа, дитятського трунаря, поживеш, він навчить тебе і дошки витесувати, і домовини збивати. А парафія за навчання заплатить, ти не переймайся, отець Іван сам зацікавлений, аби в селі свій майстер був. Та й

потім матимеш зі своєї праці гарні гроші, — вмовляв Микола.

А що було Василеві думати? Звичайно ж, погодився.

Не помилився дяк — таки добрим майстром став Ліжбетин син. Спочатку не дуже приємна та справа йому була. А потім звик. Навіть подобатися почало. Відчув покликання своє у тому — вічні домівки односельчанам будувати.

Якось дід один у селі помер. Прийшла до Василя онучка покійного — батьки прислали про труну домовитися. Він знав її — Степанидою звали. Тільки не доводилося ніколи ближче зазнайомитися, не було нагоди такої. Аж тут трапилася...

Худенька сама, з довгою русавою косою, з такими добрими-добрими очима, повними сліз. Плаче, каже, діда дуже любила, повірити не може, що більше не побачить його живого. Аж Василеві шкода стало — не діда, звісно, бо що вже діду. Онучки.

Уперше таке зробив — пригорнув дівчину до грудей і по голові гладити почав. А дівчина не пручається, прихилилася до трунаря, ще дужче заплакала.

Аж раптом відчув, як гаряче йому стало. Злякався. Відступив від Степаниди трохи.

— Не плач, — каже їй, — така Божа воля: одні

відходять, інші народжуються. Що вдієш.

Поховали діда. Але Василеві з голови заплакана Степанида не виходить. Не може забути отого жару, що по тілу його пройшовся, коли дівчину обіймав. Якби таке повторилося! Тільки щоб уже не плакала, щоб усміхненою була, щоб мала якусь добру вість. Тоді притис би до себе знову, щоб і радість її відчутти.

Спливав час. У Горностайполі вистачало смертей і весіль. Уже й Ліжбета весілля свого сина справила — зі Степанидою одружився. Дівчина закохалася ще тоді, коли втішав її у дідовій смерті. Тож ледве не стрибала від радості, коли сватати прийшов.

Зажили собі тихим-мирним життям у Василевій хаті. І Ліжбета жила з ними до смерті. Але померла нестарою, від хвороби серця, онуки побачити не встигла.

Василь мав трохи заробітку зі своєї праці, проте невеликі це були гроші. Не міг втридорога лупити з родичів померлих, хоч і майстер був гарний. Любив свою роботу, так, навіть гордився нею, але задоволений більше був від того, що *робив*. Чуже горе на зиск його не спокушало. Тож знав справжню вартість отих — зі слізьми чужими змішаних — грошей...

Найбільшою втіхою для Василя була його донечка. Пізно вона у них зі Степкою народилася

— обом уже було за тридцять. Ледве дочекалися, думали вже, без дітей старість зустрічатимуть. Але всміхнулася раптом доля — дарувала дитинку.

Підросла та, що вже чорні кучері спліталися у дві тугі коси, уквітчані різнобарвними — до несмаку, але по-дитячому весело — стрічками. Великі зелені оченята жадібно всмоктували у себе всі дива їхнього поліського краю і від того ставали такими глибокими-глибокими, наче криниця посеред двору.

Гарненькою була їхня Ганя, нічого не скажеш. Як не дбати про щасливе прийдешнє такої.

Та й жінку свою любив Василь. А чого від любові не зробиш, чим не пожертвуєш. Отож скоро забули вони про корову, що проміняли її на золоті кульчики-півмісяці. Зажили спокійно, як і раніше. Ніби ніколи і не сварилися між собою Василь та Степанида.

Того ж року Ганя пішла до школи. Вчилася потроху читати і писати. На зиму справили їй кожушка — перешили старого дідового, купили червону вовняну хустку в жовті квітки, схожі на нагідки, які рясно росли влітку на їхньому городі, а чоботи взувала материні, бо вже не мали на що купити нові — небагато покійників на той час у селі було.

Але зима — вона ж недовга насправді. Ось і станула крига на ставках, сонечко стало щедрішим

на тепло. Наближався Великдень.

Степанида

Степанида тримала свічку між вказівним і великим пальцем, у лівій руці, правою хрестилася щоразу, коли отець Іван тричі виспівував: «Господи помилуй!»

Полум'я було неспокійним: то виструнчувалося рівною вогненною смужкою на кілька сантиметрів угору, то опускалося скорчене донизу, ніби от-от вистрибне зі свічки на долівку і почне кружляти гарячим бісиком межі ніг прихожан. А чорний димовий німб із гучним тріскотом тягнувся за полум'ям — був його тінню.

У Степаниди тривожно стиснулося серце. Лихе передчуття закралося до свідомості, аж у голові запаморочилося. Схотілося якомога швидше вийти з храму. Але мусила стояти — бо ж іще непосвячені у її святковому кошику паски та крашанки. Поставила свічку до свічника і тричі перехрестилася. Наче трохи відлягло, а проте тривога ще довго продовжувала тріпотіти сполохано — аж на самому денці серця. Якась невідома їй досі сила сповіщала про щось моторошне і неминуче.

— Христос воскрес! — привітала чоловіка.

— Воістину воскрес.

Обійнялися і поцілувалися тричі. Ганя вихопила з мамчиних рук кошик і заходилася виймати посвячене добро — на розговіння. Постелила на стіл чистого рушника — вишиті гладдю курчатка засвітилися святково у їхній вбогій хатині. Поставила посередині велику паску, поруч — дві маленькі, а вже потім обережно виклала коло з червоних, рудих, зелених, синіх та жовтих крашанок.

— Мамо, тату, сідайте до столу! — засміялася рівенькими вустами, тоненькою дитячою рукою грайливо відкинула за плече косу з розв'язаною рожевою стрічкою.

Про свою пригоду в церкві зі свічкою та про тривогу Степанида вирішила не говорити чоловікові. Дасть Бог, минеться.

Після Великодня було весілля у донечки Василевого товариша. У Страхоліссі. Пішли всі разом. Степа почувалася там чужою, спілкуватися з ким не мала, добре хоч, що Ганя біля неї весь час крутилася — то зважала лише на донечку. Ні до молодих, ні до батьків, ні до гостей не мала діла. Тільки відчувала — тривога все глибше і глибше у душу її закрадається. Незрозуміла. Дика якась. Аж панічна — тривога.

Почалися весняні клопоти, городні будні. Потім літо — збір врожаю, зимова тиша і знову — весна... Скільки не ходила до церкви — все те саме.

Стрибає полум'я неспокійно, кіптяву чорну випускаючи, наганяючи жах якийсь...

Не миналося.

Але боялася розказати комусь. І аби не помітив ніхто тої чорноти, просто перестала у церкву ходити. Хай дивуються сусіди — нічого не казатиме. Її справа. Та і де ж той Бог? Немає ніякого Бога, просто вигадав хтось, аби гроші з людей на свічки та на відправи усякі збирати.

Тільки тривога все спокою не давала...

Відволікалася важкою працею у господарці, але в кінці дня недобрі думки знову оживали у ній, часом не давали заснути, катували, повільно знищували її. Степанида змарніла на лиці, схудла, чолом почали проступати все глибші зморшки, а у волоссі з'являтися перші сивини. Старіла на очах.

Василь раптом змінився теж. Став мовчазним і дратівливим. Почав зникати десь і повертався пізно — сам не свій, нічого не пояснюючи. То до чарки зазірав без приводу, то без причини накидався на жінку й на доньку, лаючись, на чому світ стоїть... Аж одного разу почав щосили лупцювати Степаниду, не шкодуючи їй стусанів — наче звір страшний у його шкуру вселився. Перелякана Ганя побігла кликати сусідів, і якби ті не нагодилися вчасно, Степа б уже віддала Богові душу.

Від того часу жінка так захворіла, що

перестала виходити з хати. Усе стогнала глухо, лежачи на ліжку, бо говорити не мала сил.

Ганя, як лишень могла, доглядала за мамою, носила з криниці свіжу воду, варила трави і каші, поїла, годувала, обмивала її, прала сорочки і допомагала переодягатися у чисте. Василь, коли з'являвся у хаті, лише зиркав на них обох вовчим поглядом — аж блищали від злості зіниці — і мовчки виходив — так, наче його тут уже нічого не стосувалося.

Більшість односельців почали оминати їхню хату. Лише тим, котрі щиро за Ганю переживали, не страшно було навідуватися до Босенків. Одним з таких був Микола — церковний дяк, уже сивий дядько.

Померла Степанида одразу по Зелених святах. Вмирала на очах у доньки. Останні сили зібрала — щоб заговорити нарешті. Глухим, здавленим голосом ледве вимовила:

— Півмісяці... свої... бережи, доню. Це ж тобі — на щасливу долю... не знімай їх...

— Ніколи, мамо. Обіцяю, що ніколи їх не зніму, — Ганя відпустила мамині гарячі долоні, щоб доторкнутися до золотих півмісяців на вухах і переконатися: нікуди не зникли. Стисла міцно кульчики, ніби хтось уже збирався їх у неї відняти. Гіркий відчай підкочувався повільно — через груди — до не по-дитячому глибоких очей. Отак сиділа

хвилину, дві, три... коло мами, тримаючись за півмісяці, мов за власну долю, не наважуючись заплакати. А коли знову доторкнулася до неньчиних долонь, ті вже були холодними...

Не схотів Василь домовину для Степаниди робити. Микола думав вплинути якось на свого давнього товариша, але як побачив осатанілі очі Василеві і кулаки стиснуті, тоді й він п'ятами накивав. Не міг зрозуміти, що коїться. Довелося до Прокопа звертатися — дитяцького трунаря. Щоправда, на похорон Василь прийшов, мовчав, не хрестився жодного разу, сам — біліший від покійниці.

Ликера

Василь привів її, коли ще тиждень лишався до сороковин по жінці.

— Вона буде тобі за маму, — сказав Гані.

Зелені очі-криниці дівчини проковтнули здивовано спочатку батька, а потім — незнайомку — її Ганя раніше не бачила в Горностайполі. Але, пригадує, десь ніби й бачила вже — знайоме дуже обличчя. Ні, точно, Ганя знає її...

Ликера була красивою — з густим темним волоссям, заплетеним у довгу косу, з виразними карими очима, струнким станом і ніби влітою в неї якоюсь аж занадто живою силою.

Ликера була молодою, в розквіті дівочтва, може, років вісімнадцяти, якщо не менше.

«Сестра, ще б куди не йшло, але мати...» — подумала Ганя.

Щоправда, перечити батькові не стала, а лише привіталася стримано з нетутешньою красунею і швиденько вибігла надвір, подалася в напрямку лісу.

У лісі мала свою схованку — на одному з пагорбів, де переважно росли молоді сосни, а земля була встелена яскравим світло-зеленим мохом. Гілля на одній із сосен десь на півтора метри від стовбура тягнулося до землі, ніби поли довгого плаща на казковій феї. Ганя хутко пірнала під те гілля, зникаючи в ньому, що ніхто її вже не міг побачити. Проте вона могла бачити все і всіх довкола — через просвіти між маленькими голочками на гіллі. Отак часто сиділа під сосною і розмірковувала про світ, про людей, яких знає, про дерева і звірів, про сонце і дощ, про все, що встигла увібрати в своє серце. Відколи померла мама, і не було з ким порадитися, якщо виникали раптом якісь питання чи сумніви, приходила сюди, щоб отримати відповідь — тут найкраще думалося. От і цього разу Ганя, обійнявши свої худенькі коліна, сиділа на шматку драної мішковини, що ним була встелена вогка земля її «келії», і намагалася зрозуміти: що вона відчуває до Ликери. З одного

боку, тепер їм житиметься веселіше і легше — адже буде підмога у господарстві. І батько, можливо, менше зникатиме з дому, менше питиме гіркої води, менше лаятиме і битиме доньку.

Ликера — гарна, Ганя зможе полюбити її — але не як маму, звісно ж, ні, — як старшу сестру чи подругу. Нічого у тому страшного немає, що батько привів цю дівчину до їхньої хати, він не хоче бути самотнім, тим паче Ликера ж — гарна...

Щойно лише зробила такі висновки, переконала себе у тому, що чинити треба саме так, а не інакше, як раптом зелені колючі поли на сосні зашурхотіли й заворушилися. На хвильку спинила дихання, ніби від того залежало, чи помітять її, чи ні. Стало лячно. Шурхіт не спинявся, а, навпаки, наростав упевнено й уперто. Ганя почала пригадувати молитву, почуту колись з мамчиних вуст, тільки від страху заклала пам'ять, і всі зусилля її розворушити виявилися марними. Можна було б, звичайно, просто перехреститися, але Ганя тоді не встигла про це подумати.

За якусь мить гілля внизу розширилося до невеличкого проміжку світла, яке одразу ж затулило щось чорне і пухнасте. На дівчину подивилися сліпучі вогники котячих очей. І здалося Гані, що бачила вона вже десь щось подібне. Можливо, навіть уві сні.

Це була красива чорна кішка. Але дивно: котів

у цьому місці ніколи раніше не зустрічала. Гостя неквапом наблизилася до господарки «келії» і заходилася лащитися, тертися об ніжну шкіру дитячих литок, рук, лизнула теплим вологим язичком пальчики на нозі і, манірно відкинувши голову, нявкнула, показуючи свої гострі маленькі зубки. Ганя обережно погладила кішку, а потім посадила її собі на коліна, опустила голову і притулилася щоками до гладенької чорної шубки. Від кішки струмом ішло приємне тепло, яке легенько лоскотало все тіло дівчини. Сиділа б отак довго-довго — до смерку, та хоч би й до ранку, аби лишень не повертатися додому. Але мусила іти звідси — боялася батькового гніву. А ще, не зізнавалася собі в тому, але підсвідомо відчувала — хотіла бачити Ликеру (де ж могла бачити її раніше?).

Чорна гостя хутко зістрибнула з Ганиних колін і зникла потойбіч зеленої завіси, впустивши на мить до схованки дещицю денного світла.

Коли Ганя вийшла зі сховку, кішки видно вже не було. Дівчина повільно опустилася з пагорба і вузьенькою кривою стежечкою почимчикувала до села. В її зіниці непомітно вкарбувалася нова глибина...

[фрагменти мого життя]

Кохання

Я виросла біля Київського моря, а тому змалку призвичаєна до обману. Штучне море нагадує штучне кохання: ніби й відчуваєш його, навіть можеш зануритися у нього з головою, але ж, злизане вітром, воно не залишає на твоїй шкірі жодних слідів. Безсільне і прісне — море з *тим берегом*. Ти його знаєш, відтак поступово холоднішаєш до нього.

Закохуватися я почала ще з дев'яти років. Найперше і найсвітліше моє кохання — учитель музики. Але найсмішніше те, що я зовсім не пам'ятаю, як його звали. Високий, з довгим руським волоссям, блакитноокий легінь, він приходив на урок, виставляв учительський стілець посеред кімнати, аби всім було однаково добре його видно, діставав із футляра акордеон, сідав і починав грати. Спершу вдавав, що не бачить учнів, налаштував, так би мовити, на свою музичну хвилю, а вже потім відривав погляд від акордеонних клавіш, уважно дивився на кожного з нас і нарешті говорив: «Доброго дня». Це був єдиний учитель, з яким ми віталися сидячи. Коли його погляд зупинявся на мені, я відчувала, як гарячішає подих, туманиться у голові і починає пришвидшено баламкати в грудях. Це було приємне відчуття — суміш тривоги, цікавості, радості і мрії... І, можливо, іще чогось, важливішого, ніж усе

це вкупі. Я уявляла, що ми разом, під красиву музику, пливемо по морю. Раптом нас накриває велика хвиля. Я тону, але він рятує мене — виносить на руках із води, кладе на пісок, а потім ніжно цілує в губи. На цьому мої морські фантазії уривалися разом із красивою музикою, бо я ще не знала, що слід робити з чоловіком далі, після такого поцілунку.

Дізналася про це, коли вже вчилася на першому курсі університету.

Якось на лекції з філософії у мене сильно розболівся зуб. Саме за кілька тижнів до того у центрі, неподалік від оперного театру, з'явилася вівіска нової приватної стоматологічної клініки — «Д.Думін». Біль був настільки нестерпним, що я навіть забула про злиденність власного гаманця, перш ніж переступити поріг цього закладу. Зовсім юний і не дуже ввічливий лікар, від якого безмірно тхнуло парфумами «Gucci», зробив знеболювальний укол в ясна, видалив нерв, запломбував хворого зуба. І тільки по тому, як завершив свою роботу, повідомив, скільки все це коштує. Мені стало зле. Хоч і не бачила тоді себе у дзеркалі, проте уявляла, як червонію від сорому за те, що не маю і десятої частини тієї космічної суми. Запропонувала залишити якусь свою річ, наприклад, золотий ланцюжок, у заставу. На це лікар скорчив кисло-гірку гримасу. Відчула себе

повною дурепою. Мені здалося, що цей шмаркач готовий мене придушити власними ж руками, якими щойно рятував мого нещасного зуба. І я заплакала. Спочатку тихо, а потім так голосно, що до кабінету прибіг, схвильований, сам лікар Думін, власник клініки. На вигляд йому було років сорок. До звабливого легенька посивінь у чорному волоссі, кількаденна неголеність на обличчі, рівний ніс і гострий — аж до пронизливого — погляд темно-карих очей. Я ще ніколи не бачила таких гарних чоловіків. Мені забракло слів і думок, сиділа перед ним, наче вкопана, і вже не плакала, лише схлипувала.

— Що сталося, Віталю? — запитав у мого рятівника і ката.

Той зніяковів. Ми обоє відчували себе зніченими перед Думіним, бо не знали, як усе пояснити.

— Ще раз запитую, що сталося? — тепер звернувся одночасно до нас обох.

— Нічого страшного, — відповів Віталю, — просто у неї не вистачає грошей...

І тоді я сяк-так, захилинаючись слізьми і шмарклями, долаючи післяанестезійний параліч лівої щоки, пояснила Думіну всю оцю ідіотську ситуацію — як мені було боляче, як відпросилася з пар і забула зазирнути до гаманця, коли йшла до нього в клініку, що, між іншим, є однією з кращих

клінік у Києві (ну мусила ж щось таке сказати!). Пообіцявши, що неодмінно принесу потрібну суму вже сьогодні ввечері: годину їхати додому і годину назад, — отже, буду рівно за дві години.

— Можеш не квапитися, заспокойся, — провів долонею по моєму волоссю.

Мене обдало жаром. Здалося, що від голови по хребті й аж до п'ят пройшов електричний струм. Я подивилася йому в обличчя. З очей Думіна вилітали звабливі бісики, чіплялися за мої руки, шию, груди, живіт, просилися нижче, але я боялася пускати їх нижче... Для мене це було щось нове, несподіване.

Віталя, спостерігаючи за нами, надувався, ніби ось-ось лусне. Від злості. На мене. А може, від заздрощів. До свого шефа.

Гроші я привезла за годину до закриття клініки. Окрім Думіна, там уже нікого не було. Грошей, ясна річ, ніхто не взяв. Далі все було, наче за сценарієм дешевої, а проте красивої, французької мелодрами... З ним я стала жінкою. З ним я відкрила у собі жінку — для самої ж себе, і для нього також. Відкрила і злякалася власного відкриття... Здавалося, що я ніколи не зможу насититися отим коханням. Воно затягувало мене у якусь страшну безодню і поглинало — повільно, але невідворотно. Це було щось дивне. Неприродне. Ніби вселився в мене якийсь гаспид...

Я почала любити і ненавидіти своє місто (його місто!), яке зробило мене жінкою, яке знищило в мені маленьку дівчинку. Приростала, вросла болючим нервом свого дівочого дорослішання, пускала коріння, напувала власними соками, і воно — місто — наповнювало мене собою — оселялося в мені, обіцяючи нове життя... кольорове і яскраве, ніби всуціль розписане моїми першими фломастерами.

Думін ніколи не відвозив мене до самого будинку, лише до метра. Ми з ним мешкали на різних берегах Дніпра, і він не міг повертатися додому надто пізно. А я продовжувала прив'язувати його невидимими ниточками власних бажань, усе міцніше й міцніше, тягнула до себе, а потім, уже разом із собою, — до глибокої і страшної безодні. Він спав, обіймаючи єдину — перед людьми (але не перед Богом!) — жінку, і навіть не здогадувався про мою силу. Неспокійно — адже кожної ночі я, сама того не усвідомлюючи, приходила у його сни. І там, у снах, продовжувала кохати його.

Клініка «Д.Думін» стала мені оазисом і пеклом, де я відроджувалася і де потім спалювала себе кожною новою втечею — до нього, від нього.

Саме тоді мені вперше наснилася ВОНА. Це була красива жінка років тридцяти семи. У довгому білому вбранні із шовку. Біла хустка на голові. Вуста — бліді, і сама — бліда, а очі неприродні

якісь — ніби й не очі, а дві порожнечі замість них. У руці тримала великий ніж, але мене це зовсім не лякало.

— Доню, — казала, — ти можеш робити з ним усе, що хочеш, але визначся спершу, чого саме ти хочеш.

Я знала: вона про Думіна. Про інших я тоді не думала.

— Хочу кожної миті бути поруч із ним.

Відповіла:

— Вір мені, доню, згуба солодкою не буває. Не спалюй себе даремно. Він — не твоє щастя. Відріж оці ниточки, поки не пізно. На, тримай, — протягувала мені ніж — відріж, бо потім матимеш великий клопіт.

А на лезі тремтіли крапельки крові.

— Не бійся, це моя кров, вона є також у тобі.

Хто вона і чому я не запитала у неї про це тоді — коли іще вагалася?.. Одне знала точно (але звідки?!): це вона — так-так, саме ВОНА — кричала тоді в МОЄМУ лісі.

Одного разу я не витримала, взяла ніж у НЕЇ і перерізала... геть... усі... ниточки.

Клініка «Д.Думін» несподівано зникла з карти міста. Як сам лікар — зник із мого життя. Я просто перестала думати про нього. Перегоріла ним.

Потім були різні залицяльники й кавалери. Чи любила когось із них так, як учителя музики? Ні, то

ж було романтичне дитяче захоплення, яке не повторюється з дорослішанням. Чи відчувала до когось із них щось подібне, як — до Думіна? Ні. Після нього я більше нікого не бажала прив'язувати до себе отими фатальними нитками власних маніакальних бажань. Це боляче — по-перше. А по-друге — невідворотний шлях до самознищення. Бо — «згуба солодкою не буває» — пам'ятала.

Хай їм грець, тим ниточкам! — вирішила. І почала жити заради себе, у власне задоволення, не переймаючись зайвими думками й почуттям. Як живе більшість дівчат.

І ВОНА — вже не снилася мені.

Але ж є речі, сильніші від нас. Чи не так? Зрозуміла це, коли закохалася. Знову. А може — вперше, тобто — по-справжньому?

З Андрієм ми познайомилися після однієї наукової конференції. Запитав, чи не могла б я переслати свій реферат із соціолінгвістики йому на емейл — для серйозного мовознавчого журналу, у якому він працює заступником головного редактора. Мовляв, його зацікавило моє дослідження.

Ми випили вина і пішли гуляти вечірнім містом. Коли минули Львівську площу і вийшли через двори до язичницької гори Гончарки, Андрій нарешті наважився мене поцілувати. І вже тоді, за тим теплом, яке струменіло з його рук і вуст, я

відчула, як продовжую вrostати у своє місто, у фундаменти будинків і корені дерев, у землю й воду.

Тримаючись міцно за руки, усе-ще-віддалені і вже-не-чужі, ми підійшли до краю прірви, і я подумала, коли дивилася униз: напевно, знову — воно, кохання.

Андрій, як і Думін, мав сім'ю, а, отже, цей роман від самого початку не обіцяв мені нічого обнадійливого. І все ж таки, важка темна сила вкотре затьмарила мій зір, взяла в полон і розум, і тіло, повела — мов приреченого сліпця — по черговому пекельному колу.

У нього були світло-карі очі й темне волосся. Стрункий, вишуканий чоловік. Любив красиві краватки, каберне з креветками — ввечері, каву з вершками — вранці, котів, сина, мене, футбол, індійські фільми і японські кросворди. Власне, я й не пригадую, щоб він любив іще щось, окрім цього всього. Ми не сварилися жодного разу, але таки кілька разів розходилися — «черговий раз назавжди». Я діставала його своїми отруйними докорами. Просто мені не подобалося, що він зустрічається зі мною, а живе з іншою жінкою. У вихідні ж — заледве відсмикував пісню годинку для мене. Тож як могла не дорікати?.. Але найдивніше: коли нарешті прощалися-розходилися-на-віки-вічні «по-хорошому», домовляючись не траплятися

більше одне одному на очі, він — ніби навмисне — щоночі приходив у мої сни. А може, це я приходила сама — до нього?.. Ми розмовляли і кохалися, сварилися, мирилися. По-справжньому я жила лише у снах, а реальність ставала мені нецікавим сном, завершення якого очікувала з нетерпінням. Не сварилися. Просто — прощалися. І розходилися. Ніби назавше. А тоді снилися одне одному... Я кохала. Мені бракувало його. Я божеволіла, коли Андрій залишав мене — напризволяще самій собі. І тоді ми разом не витримували — сни перетворювали знову на реальність. Але реальність надалі залишалася одним великим сном.

Я боялася втратити своє почуття. І водночас — вперто чекала, коли нарешті прийде ВОНА. З ножем. Аби навіки відрізати від мене оте кохання. І з крапельками своєї крові на ножі. Крові — яка є також у мені.

Я називаю його «пророк»

— Ти обожнюєш його. Молишся на нього й за нього. Не уявляєш свого існування поза ним. Цілуєш очима його квартали і цвинтарі. Але подумай про це: колись твоє місто накриється. Піском, димом, радіацією чи, може, прісною хвилею. Накриється невідворотно і цілком. З усіма його супермаркетами, фаст-фудами та клініками.

Ти кричатимеш, але ніхто тебе не почує. Окрім тебе самої. Та й ти чутимеш лише власний голос. Подумай про це, Ярослав. Поки не пізно, — сказав мій сусід Ілля, коли я вийшла з ліфта і подумки привітала його з Днем Києва.

Теж мені, пророк знайшовся.

— Окей, Ільку, — відповіла я, — подумаю.

— Обіцяєш? — перепитав і пильно подивився в мої очі своїми — божевільними.

— Обіцяю.

«Несподівано впав Вавилон і зруйнований він! Візьмете бальзаму для долі його, може, буде загоений він!» — поки шукала у сумці ключ від квартири, бурмотіла собі під ніс рядок із Біблії, здається, з книги пророка Єремії.

Він із-під Прип'яті — мій сусід Ілля, з Лелева. Ми майже земляки, тільки його село — це зона підвищеного рівня радіації. Йому було дванадцять років, коли виїхав звідти. Каже, що не хотів. Але його ж ніхто не питав. Мене теж ніхто не питав, чи хочу я сюди. У цьому ми схожі з Іллею. Але в іншому несхожі. Я можу їздити туди, де я виросла. Ілько — ні, ніколи. Бо його рідна земля тепер — мертва. А сам він — невиліковно хворий, і, можливо, йому вже лишилося зовсім мало... часу.

Одягаюся в домашнє, мию руки з милом і змиваю з обличчя косметику. Мама вже півроку як переїхала жити до одного зі своїх залицяльників.

Тепер я належу лише сама собі, у цій порожній квартирі.

Запарюю улюблений сунічний ройбуш. Зручно вмощуюся у крісло-гойдалку — перед монітором компа.

Чесно, я не відчула сьогодні ніякого свята. Тільки втомилася. Пора брати відпустку і тікати подалі від Києва. Не маю сил, щоб якось упорядкувати, систематизувати, проаналізувати, зрештою — переосмислити всі матеріали, розкидані в мене по різних зошитах і зшитках ксерокопій. Не проклинаю той день, коли вирішила присвятити себе науці. Але виринає часом риторичне: чи потрібно це іще комусь, окрім мене?..

Згадую про свої перші кольорові фломастери. Стає якось тепло на серці. Не даремно ж я так любила писати літери, слова. Але якби хтось тоді сказав моїм батькам, що з їхньої єдиної донечки вийде колись дослідник мови, вони б розсміялися — так само, як сміялися, коли я прощалася з нашою хатою.

Перевіряю електронну пошту. Одні спами — як хаос. І порожнеча — просто як порожнеча.

За вікном — салют. Різнобарвні вогники вилітають на волю (у них воля — це смерть — геть як у людей), бахають собі... Не хочу думати ні про що, але ж думаю, що ні про що не хочу думати... І від цього якось некомфортно на душі. Ніби там

якийсь тягар. Це так важко, коли маєш тягар і не знаєш, як його позбутися.

«Ти обожнюєш його», — згадую слова свого божевільного сусіда.

Як ти, Ільку, помиляєшся, знав би, як.

Місто моє — у моєму серці, в уяві, у пам'яті, у снах. І не накриється воно — допоки я жива. А як не стане мене — то чи буде сенс в існуванні мого міста для когось іншого?.. Тоді воно існуватиме зі мною там, куди ПІДУ.

А це місто, у якому живу, про яке говорив пророк Ілля — так я називаю іноді свого сусіда, — воно насправду мені чуже. Я люблю його, як люблять власний фатум. Це цілком зручна необхідність — у моїй любові. Але не більше, не глибше.

Ройбуш тече з чайничка у горнятко, наче потойбічний час, і пахне лісом, у якому я виросла. І взагалі я, здається, поринаю у якусь давно забуту чи, може, навіть зовсім загублену в безжальному дорослішанні казку, міфологему, наповнену безліччю химер, сновидінь, архетипів.

І вже порожні листи у віртуальному просторі не мають жодного значення. Вже взагалі не чекаєш ні від кого листів. І сама не хочеш нікому їх писати.

А може, це просто депресія? Прихована і глибока. Тоді треба негайно тікати подалі від Києва...

Кохана, вітаю тебе з днем нашого міста! Як відсвяткувала? Відправник: Андрійко. Відіслано: 23:13:43 29/05/2006

Ніяк. Але тебе теж вітаю. Одержувач: Андрійко. Відіслано: 23:17:07 29/05/2006

Тільки не сумуй, добре? Відправник: Андрійко. Відіслано: 23:21:03 29/05/2006

Я не сумую. Просто втомилася. Добраніч . Одержувач: Андрійко. Відіслано: 23:23:32 29/05/2006

[хроніки чужих життів] Київське Полісся. Страхолісся

Устина

Тарас Невода був сірожупанником і трагічно загинув, коли воював у 1918 році на боці армії гетьмана Скоропадського. Устина, яка торік лише переступила третій десяток, залишилася вдовою з

двома донечками — тринадцятирічною Галинкою і шестирічною Ликеркою.

У неї був ще й син, Дмитрик. Він народився після Галі, але помер трирічним — від запалення легенів. Смерть сина батьки ледве пережили, Тарас аж посивів з горя і все картав себе, вважав, що то його і жінчина вина — взяли малого з собою в поле на посівну, а земля ж навесні ще не встигла прогрітися. Сидів Дмитрик на тонкій драній батьковій сорочці, а потім скрутився калачиком і заснув. Наступного дня схопив його жар, але вони не дуже на те зважали за роботою. Лише під вечір помітили: син ледве живий. Доглядали, вигрівали, поїли усяким зіллям, але не допомогло — втратили, віддали його — ще не прогрітій страхоліській землі.

І лише через три роки опісля смерті Дмитрика, Устина знову поважчала — тільки вже народилася донечка, ще одна, Ликерка. Крикливою була від самого народження — нікому не давала спокою — ні вдень, ні вночі. Покликала Устя шептуху бабу Килину, аби зняти з дитини врок. Килина подивилася на малу, сумно похитала головою, але страшного нічого не сказала. Лише щоб Устина набрала в церкві свяченої води і кожного ранку до схід сонця протягом місяця омивала тією водою донечку. Та послухалася шептухи. Справді, вже за три тижні дитина стала спокійною, майже перестала плакати.

Галина

Галинка красунею великою не була. З ріденьким волоссям, кирпатим носом і глибоко запалими очима якогось болотяного кольору. Сама худенька, сутула. А проте усмішку мала лагідну і характер добрий, трохи сором'язливий. За це хотілося її обнімати і міцно притискати до серця. Вчилася в школі старанно, і наука йшла їй легко. Але ж і господинею вийшла не абиякою — в усьому матері допомагала, поки сестричка ще була маленькою: і борщ вміла зварити, і хату підмести, і брудну воду в помийницю винести, і курям картопляного лушпиння натовкти, і латку пришити до сорочки. Але найбільшу любов мала до вишивання. Ще малою любила ходити з мамою літніми вечорами в сусіднє село Дитятки, до тітки Олі і баби Оксани, і спостерігати за ними, коли ті вишивають. Могла годинами отак не відводити очей від того магічного ритуалу — її заворожували кольорові квіти і химерні птахи, народжені чарівною голкою на білім полотні, та ж головне — у її присутності.

Коли Галинці сповнилося сім років і коли її віддали до школи, мама подарувала їй таку саму голку, багато-багато кольорових ниток і різного розміру обрізків грубого полотна — аби вчилася

вишивати. Квітки у неї виходили якимись аж надто нереальними, часом здавалося навіть, що то не квітки, а якісь міфічні істоти. Сусідки ходили до Устини подивитися на Галинчині витвори й охали від заздрощів — ані самі, ані їхні доньки вигадати такого б не спромоглися. Ось, наприклад, червоний мак, у якого декілька пелюсточок більші і яскравіші від решти, аж раптом цей мак стає вже не маком, а червоним драконом зі страшною пащею і вогненними язиками, що ось-ось спопелять усе живе довкола — блакитні квіточки барвінку і зелені листочки любистку із маленькими сонечками на них. Усе таке живе і таке фантастичне, аж захоплює дух, коли дивишся на Галині вишивки. Справжня майстриня! І страшно часом Устині стає — бо ж не впевнена: чи від Бога той дар її старшій донечці, чи, чого доброго... від самого сатани. Як подумає — так одразу і хреститься. Але Галинці — хоч би що. Вона почувається найщасливішою в світі, коли тримає на колінах полотно, а в руках — голку з нитками.

Устина

Коли страшна звістка про Тарасову смерть докотилася до його родини, Устина рвала на собі сорочку і волосся, билася кулаками об мазані стіни хати, кричала і голосила ридма. Вже зривалася була

бігти за Страхолісся — до ставу — на смерть — навздогін за чоловіком, якого кохала дуже. Але стримувала себе Устина від страшного гріха — коли Галинка блискучими від сліз оченятами позирала на неї боязко зі свого куточка, тримаючи на колінах розпочатого три дні тому рушника, але не шила, руки її, здається, приросли до полотна. І ще стримувала себе Устина від страшного гріха — коли Ликерка підбігала до неї, смикала худенькими рученятами за поли її сорочки і питала дзвінким дитячим голосочком: «Мамо, а що з нашим татком? Коли він повернеться?» Як могла пояснити малій, що вже не повернеться — ніколи! — що вогка земля тепер — вічна домівка для його тіла, а душа, можливо, вже збирається десь до неба, а може, ще блукає тут, коло них, не бажаючи так скоро розлучатися?..

Ні, не могла вона залишити своїх дівчаток сиротами...

Ликеру, коли тій сповнилося сім років, до школи не віддали і не купили їй ані причандалля для вишивання, ані золотих кульчиків. Навіть не питали, чи хоче. У неї вже не було батька. Родина, у якій zostалися самі жінки, ледве зводила кінці з кінцями, думали, аби лише не померти від голоду. І Ликерка мусила це розуміти.

[фрагменти мого життя]

Жаб'є

До Верховини ми їхали автобусом із Франківська — майже дві з половиною години. Я дивилася у відчинене вікно — на машини, на дерева, на тутешніх людей, на гори, які час від часу вимальовувалися за обрієм поки що лише нечіткою, напівміфічною далечінню.

Марта спала на сусідньому сидінні, зручно прилаштувавши голову на моєму плечі. Її довгі золоті кучері, ніби сонячні зайчики, весело лоскотали мене за шию, дістаючи до грудей, коли ми підстрибували на дорожніх вибоїнах чи асфальтових латках. Я відчувала лише дитячу безтурботність. І нічого, окрім неї. Червнєве сонце припікало в міру, а вітерець, залітаючи через вікно, приємно обвітрював обличчя.

Ми з подружкою вирішили відпочити в Карпатах. Вирішили — зірвалися — купили квитки — і поїхали. Напередодні здійснивши цілеспрямований рейд столичними ринками і крамницями. Навмисне підбирали все однакове — зелені шкіряні наплічники, коротенькі лляні штанці, довгі чорні футболки та коротенькі яскраві маєчки, джинси, кросівки, спортивні костюми, гумові капці, купальники, картузики, льолі, кобури для мобільників, окуляри від сонця, газові балончики, гребінці та решту дорожнього мотлоху, без якого

важко уявити дівочий відпочинок у горах. Вбачали в тому, може, якусь ритуальну сестринську спорідненість — хотілося, щоб подорож справляла на обох однакові враження. І якби не моє чорне волосся, підстрижене напередодні поїздки коротко «під каскад», і не довгі золоті кучері Марти, — неодмінно нас би мали сприймати як сестер-близнючок. Байдуже, що вона майже на три роки від мене молодша.

Хотілося якомога швидше прибути до того місця, де починаються гори. Величні, таємничі і майже незаймані. Моє тіло потребувало свіжого гірського повітря і чистої джерельної води. А душа — гармонії зі світом і тотального спокою, але — я була цілком свідома цього — не без елементів і чогось на кшталт екстриму. Як у снах...

Мої легені за рік уже втомилися від задушливого пилу, яким наскрізь пронизане цокольне приміщення аспірантської бібліотеки — відділ рукописів та стародруків. Саме так пахне час — старим, пожовклим та приреченим на вічну присутність пилу папером. Стало важко сидіти у холодних від вогкості стінах архіву, коли за тими стінами світить тепле сонечко, шалено буяє зело, легко вбрані й засмагли кияни п'ють пиво і їдять морозиво, сидячи на лавочках у парку, в прохолодних тінях каштанів. І я покинула свою дисертацію на півдорозі, вигадавши байку — про

необхідність для подальшого розвитку своєї теми дослідити на практиці особливості окремих говірок гуцульського діалекту. Що з цього могло виплисти — до ладу не знала, але моя байка виявилася переконливою для наукового керівника, і він, без особливих вагань, підписав лист про моє відрядження. Залишалося лише дочекатися, коли Марті підпишуть наказ про відпустку — у тій компанії, де вона працювала головним бухгалтером. Усе склалося на нашу користь і досить оперативно, а тому ми зовсім не програли у часі, а може, навіть іще й виграли.

Ми мали повних дванадцять днів попереду.

— Прокидайся, вже починаються гори, — я хотіла легенько штурхнути Марту в бік, але в цей час різко загальмував автобус, пропускаючи, певно, якесь із авт на вузькій трасі, і струс вийшов значно сильнішим, ніж я сподівалася. Моя подруга, перелякавшись, прийшла до тями від, схоже на те, досить солодкого сну. Я подивилася на неї ніяково, знизавши мовчки плечима — мовляв, бачиш, це ж не моя вина.

Автобус рушив далі. Марта сонними очима дивилася попереду себе — у велике скло біля водія. За ним, справді, бовваніли Карпатські гори. Вони її теж заворожували. Ми прикипіли очима до завіконних краєвидів, що й не помітили, як прибули до Жабйого — столиці Гуцульщини, Верховини.

Вийшли з автобуса й озирнулися довкола. За якихось п'ять-шість метрів від нас нестримна, ніби пристрасна жінка, яка не знає втоми від любовщів, вирувала, шалено мчалася вперед, оминала підніжжя, утворюючи химерну змійку, блакитно-зелена течія Черемошу.

— У цій красі менше Божого, а більше бісівського, — вирвалося раптом із мене тихо. Але Марта почула і з острахом чи то й з підозрою пильно подивилася мені в очі, потім — на Черемош, нарешті звела погляд вгору — до найвищих і найдальших вершин, ледь вкритих снігом. Чомусь раптом я відчула той сніг у себе за пазухою — це відчуття протривало декілька митей і зникло. Але шкіра залишалася «гусячою», попри те, що сонце сміливо обпікало наші спини й оголені плечі.

Ми допомогли одна одній натягнути наплічники, взяли в руки торби — з речами, але без провізії (ще в Києві вирішили: харчуватимемося виключно тамтешнім їдлом) і подалися вздовж берега — в той бік, куди спішив Черемош. Ми були одягнені в лляні штанці та яскраві маєчки. Це привертало до нас увагу — і зовсім юних, і просто юних, і вже дещо підтоптаних гуцулів. Щоправда, вони лише усміхалися нам. Підморгували, віталися. Але жоден не запропонував допомоги. Наприклад, поносити наші речі. Або ж дати пораду стосовно пристойного і водночас недорогого житла.

— Чи не здається тобі, Ярко, що вони сприймають нас, як інопланетянок? — запитала Марта, коли двоє чорнявих молодиків перейшли нам дорогу, кинули в наш бік здивовані погляди і подалися через місток. На протилежний берег річки. Про щось тихо перемовляючись між собою. Озираючись обережно назад.

— Мені байдуже, — відповіла я.

І справді, було абсолютно байдуже. Найбільше, чого мені хотілося — скинути нарешті з себе всі «баули» і відпочити. Звісно, в компанії з подружкою. Але тільки з нею. На знайомства з місцевим населенням чоловічої статі, принаймні у день приїзду, мене зовсім не тягнуло.

— Іван Франко, коли приїхав сюди вперше, здається, у 1884 році, був приємно вражений красою тутешньої природи, але і прикро вражений злиденним життям мешканців цього гірського села, адже віками на карпатський край зазіхали усілякі іноземні поневолювачі. Тоді Франко сказав: «Ось Жаб'є, гуцульська столиця. Нема села понад Жаб'є і більшого лиха шукати дарма...» — я вирішила увійти в роль гіда, аби зацікавити Марту дивовижним краєм, до якого ми прибули хвилин п'ятнадцять тому, і трохи полегшити, оживити своєю розповіддю нашу дорогу. За кілька днів до поїздки я повисмикувала з Інтернету чимало корисної інформації про карпатські села. —

Прикметна особливість Верховинського краю у тому, що тут, на відміну від Яремчі, Буковеля та інших курортних місць, не буває великих напливів туристів, а отже, ця земля найкраще зберігає вікові культурні багатства Гуцульщини як однієї з найтаємничіших етнографічних груп українців. Та й географічно Жаб'є розташоване в самому центрі регіону.

— Жаб'є — якась негарна назва. Викликає асоціації з бридкими зеленими жабами, чимось страшним і відьомським, — втрутилася Марта в мій монолог.

— Кажуть, тут кожна жінка — відьма, а кожен чоловік — мольфар. Хоча, звісно, це перебільшення. Але край, справді, дуже містичний. А щодо назви Жаб'є... Знаєш, я читала і про це. Якщо цікаво, можу розповісти.

— Тільки давай десь зупинимося і трохи перепочинемо, бо вже болять руці-нозі. І води хочеться.

Ми зайшли вже далеко від людних місць і опинилися у невеличкому міжпагорб'ї, з камінням і тоненькою цівочкою джерельної води. За кроків десять від нас Черемош розгалужувався. Основна його частина продовжувала стрімко бігти змійкою в казкову далечінь. А вужча й мілка, та, що ніби показувала нам подальший маршрут, повертала різко праворуч і ховалася між невисокими зеленими

схилами.

Перейшли через дерев'яний підвісний місток і рушили вздовж пологого берега за спокійною річечкою. Нарешті знайшли вдале місце для короткого перепочинку. Це була така собі невелика галявина, яка підіймалася вгору і закінчувалася плетеним тином чийогось обійстя.

Поскидали із себе багаж і полегшено попадали на траву.

Прозора дзвінка вода внизу грайливо манила до себе. Марта озирнулася довкола, подивилася на гору — ні душі — скинула капці, штани, потім маєчку. Обережно спустилася до річки.

До дна, встеленого гладенькими камінцями, було щонайбільше тридцять сантиметрів. Я скинула лише капці і пішла за подругою.

— Ай, холодна, — вигукнула Марта, ступивши у воду. Вода, справді, була дуже холодною. Але — надзвичайно приємною. Течія пестила ноги, геть змиваючи з них втому. Але хотілося більшого — хотілося з головою зануритися у цю течію. Така божевільна думка виникла у нас обох одночасно. Перезирнулися, усміхнувшись одна одній.

Я теж скинула одяг, залишивши на собі лише стрінгери і срібний ланцюжок на нозі. Зачерпнувши у пригорщу води, плеснула собі на обличчя. Ще раз, іще, іще... На плечі, на груди, на спину Марті...

Нам було весело. Ми попадали на камінне дно і заходилися хлюпатися, наче дітлахи. А тоді полягали на спини, за течією. І лежали так, насолоджуючись гармонією світу. Допоки гірська вода не заохолодила геть наші тіла. Лише тоді поспішили до берега.

Сонце скоро нас обсушило. Ми одягнулися і знову полягали на траву. Вже сповнені нових сил.

— Ну, а тепер уже розповідай про своє Жаб'є.

— Отже, про назву, — і я почала переказувати вичитаний перед поїздкою текст. — Жаба — це істота, що живе у двох стихіях. У різних традиціях вона пов'язана саме з водою, зокрема, з дощем, і присутня в ритуалах викликання дощу. Наприклад, у **давньоіндійському** священному тексті «Ригведі» є гімн жабам, які починають кумкати, віщуючи настання сезону дощів. У **Давньому Єгипті** з головою жаби зображувалися чоловічі першобожества. Жабам приписували владу над розливами Нілу, від яких залежав урожай. Єгипетська богиня родючості і породіль зображувалася жабою або жінкою з жабою на голові. Пізніше ця богиня була запозичена греками і стала називатися Гекатою. Вона буцімто була донькою Деметри і Зевеса, сестрою Діви-Персефони, покровителькою місяця, чаклунства й усіляких примар. Римляни ж ототожили Гекату-Жабу з увінчаною трояндою

богинєю пологів Люциною. **Ранні християни** прийняли цей символ: Жаба, ув'язнена у квітці Лотоса, чи просто жаба була формою, вибраною для храмових світильників, на яких були вирізані слова: «Я єсмь Воскресіння». У **Китаї** жаба символізує інь, місячне начало, безсмертя, багатство й довголіття. Водночас жаба символізувала не лише водну, а й вогняну стихію. Ще з незапам'ятних часів у багатьох народів світу, наприклад, у китайців чи монголів, вогнище ототожнювали з жабою, що сидить в печері. Найдавніша цивілізація — трипільська, що постала на наших київських землях сім тисяч років тому — залишила по собі згадку про жабу як священну істоту. Жаба пов'язувалася із загробним культом і воскресінням після смерті. А праслов'яни-язичники, що довгий час мешкали в Карпатах, а це були, насамперед, слов'янські та литовські племена, мали спільне божество вогню на ім'я Габіє. До нього зверталися із проханням запалити полум'я і розкидати іскри. Цим же іменем називали і родинне вогнище, якому поклонялися як святій Габії. То було святилище, воістину — святе місце. А «піти за Габією» означало «вмерти»... Красиво, правда ж, «піти за Габією»?..

— Ого, ціла лекція. Звідки ти все це знаєш? — здивувалася Марта.

— Це входить у сферу моєї фахової

зацікавленості.

— Тоді не на ту тему пишеш дисертацію, Яросю, — зауважила подруга.

— До речі, про дисертацію. У ній я досліджую історичну фонетику української мови, і тут мені теж є чим поживитися. У давній українській мові, як і в більшості слов'янських мов, задньоязикове «г» під впливом вічно м'якого «й» спочатку було пом'якшилося, а потім змінилося на шипляче «ж». Отже, литовське «габіє» це наше «жаб'є», а по-гуцульськи «жеб'ї», бо ж гуцули вимовляють м'яко, з наближенням до литовської мови. У гуцулів, між іншим, на жаб'ячу тему існує таке повір'я: разом із променями сонця, тобто з першою ранковою рососою, досвітком, жаби падають із місяця на землю...

— Слухаю і тихенько заздрю тобі. Ти обрала дуже цікавий фах. Це не макроекономіка з її валовим внутрішнім продуктом і складним нагромадженням цифр, — зітхнула Марта, коли я закінчила свою просвітницьку оповідку.

— Але не всім же збирати давні легенди і досліджувати наслідки занепаду зредукованих звуків. Хтось мусить і рахувати гроші, — заспокоїла подругу.

Як би нам не було добре лежати отак на траві під теплими сонячними променями, а мусили іти далі. Адже до смерку бажано було б остаточно

визначитися з помешканням.

Нарешті вийшли на трасу. Машини проїжджали по ній рідко, а пішоходи довгий час взагалі не траплялися на нашому шляху.

Ми з Мартою мали намір задибати у якесь глухе гуцульське село і саме там розпочати пошуки місця для зупинки. Але, попри те, що так довго блукали верховинськими манівцями, врешті знову опинилися в гамірному центрі селища, біля стрімкого Черемошу — де ополудні зупинився наш автобус.

Піша подорож і водні процедури вже добряче нагнали апетиту. Тільки ходити по харчевнях з такими величезними торбами двом тендітним дівчатам якось не припадало. Я залишила Марту біля найближчої продуктової крамниці. Сама швиденько заскочила всередину із наперед заготовленою десяткою — на два півлітрові полуничні йогурти, які ми випили одразу ж на виході. Місцеві страви встигнемо ще скуштувати. Й оскільки до вечора лишалося зовсім недовго, вирішили не випробовувати свою долю в перший день перебування на цій землі. Повернули на одну з найбільших вулиць селища, намагаючись не оминати жодної господи.

Нас прийняла немолода вже, але приємної зовнішності, жіночка у квітчастому фартуху. Так, у неї є кімнатка для двох дівчат. Візьме вона зовсім

небагато, всього лише символічну суму. Вхід до тієї кімнатки окремий, отже, ніхто нікого не турбуватиме зайвий раз. Там у снігах є невеличка електрична плита, можна зварити яку картоплину, є чайник, щоб нагріти води на чай або на вмивання. Нужник надворі, душ — теж, але ж тепер літо, вода в бачку швидко нагрівається. Ага, її можна називати просто «тета Нестія», тобто тітка Настя «по-нашому». І коли щось треба — нехай не соромимося, гукаємо. З першого погляду — взаємна симпатія. Як добре. Ми віднесли речі до хати, перевдягнулися в джинси та спортивні куртки, принципово відмовившись у цей вечір від усякої косметики (кому не подобається, нехай не дивиться), і пішли вивчати місцеві бари. Вже починало смеркати.

Обійшли усі центральні вулички і площі. Зупинилися на затишному і в міру пристойному закладі з вівіскою «Колиба». Замовили по келиху пива та одну на двох порцію бануша. Бануш — гуцульська страва з кукурудзяної крупи, зварена у сметані і присмачена щедро овечою бринзою.

Двоє молодиків із сусіднього столика уважно вивчали нас із Мартою прискіпливими поглядами. І коли нарешті переконалися, що ми вже заплатили за своє замовлення, посміливішали.

— Дівчата, ви приїхали на відпочинок? — запитав один із них, на вигляд років двадцяти,

добряче засмаглий, з коротко підстриженим чорним волоссям, красивою усмішкою та широкими міцними чоловічими плечима, одягнений у легеньку бавовняну теніску. Намагався говорити з нами літературною мовою. Але його гуцульське походження видавали неправильні наголоси і дифтонги.

Другий був трохи схожий на першого, але на декілька років молодший. Ніби іще школяр. Несимпатичний і неохайний. Волосся стирчало в різні боки, легенький пушок кумедно тримався над верхньою губою, очі не випромінювали особливий інтелект, а на комірі жовтої сорочки світилася велика масна пляма.

Ми з Мартою поглядами дали одна одній знати: не наші герої. Але, як дівчатка чемні й виховані, мусили підтримати розмову.

— Так, — сказала Марта, — ми приїхали сьогодні вдень і дуже втомилися з дороги, хочемо повечеряти і йти спати.

Бануш ми мали чекати хвилин п'ятнадцять — поки приготують. Я підняла келих і жадібно ковтнула холодного пива. Бурштинова рідина приємно потекла до шлунка. Денна напруга спала — у нас уже було місце для ночівлі. Марта теж припала до пива, вдаючи, ніби не чує пропозиції наших сусідів пересісти за їхній столик — «щоби було веселіше». Тоді старший підійшов до нашого

столу — наче гора, яка сама мусить іти до Магомета — і сів на вільному стільчику, ближче до Марти.

— Мене звати Славіком, а вас як?

Ми неохоче назвали свої імена: Марта і Ярослава.

— Дуже приємно, а це мій молодший брат Вовік.

Вовік тим часом приєднався до брата, перенісши свій стілець до нашого столу.

— Славік і Вовік, — іронічно вимовила я їхні імена, відчувши, як у мені пробуджується майбутній кандидат філологічних наук, — а можна, ми будемо називати вас Славком та Володею?

Хлопці знітилися. Марта подивилася на мене і ледве стримала себе, щоб не розреготатися — пиво розслабило її теж.

— Можна, звичайно, — приязно відповів старший і покликав офіціанта, щоб замовити собі і братові по келиху пива.

Наше перше враження про хлопців виявилось оманливим. З ними було насправді цікаво спілкуватися. Вони розповіли нам багато легенд про гуцульський край і пообіцяли показати наймістичніші в Жабйому місця. Славко більше лип до Марти, Володя ж липнути до мене не наважувався — певно, його лякала помітна — між нами — різниця у віці (чи щось інше) — і мене це

цілком влаштувало. Живуть у Верхньому Ясеневі. Старший підпрацьовує на будівництві. Молодший — я майже не помилилася — цього року закінчив школу.

Коли вийшли з «Колиби», парубки повели нас на Жаб'євський Потік — присілок, у якому в одній із хат, під час зйомок фільму «Тіні забутих предків», жив режисер Сергій Параджанов.

Довкруг було темно — хоч викולי око. Ліворуч від нас шумів Черемош, а праворуч стояли величні гірські стіни. Ми дійшли до підвісного містка, дощечки на якому в деяких місцях помітно ріділи, і від того ступати у темряві по містку було вкрай небезпечно. Хлопці, жартуючи, розгойдували місток, під нами шалено вирувала страшна водна стихія, ми хапалися міцно за тоненькі залізні бильця і пищали. Це вже хоч трохи нагадувало той екстрім, якого нам хотілося.

Коли нові знайомі довели нас до хати, Марта продиктувала Славкові номер свого телефону. Ми домовилися зустрітися наступного дня.

— Не знаю, чи варто іще з ними зустрічатися, — сказала Марта, коли ми вже поскидали одяг і, закутавшись у ліжники, вмостилися спати на великій розкладній софі.

— Але ж наше знайомство нас абсолютно ні до чого не зобов'язує. Та й екскурсоводи нам на перший час не завадять.